

Magdalena Pyter

Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II

ORCID: 0000-0002-2203-0185

„CHCIAŁ PATRONOWAĆ WSZYSTKIEMU”. O WKŁADZIE LEONA HALBANA W ROZWÓJ LUBELSKIEGO ŻYCIA NAUKOWEGO

Wprowadzenie

Okres, który nastąpił po zakończeniu II wojny światowej, we wszystkich aspektach życia społecznego jawił się jako trudny. Nie ominęło to także zagadnień związanych ze szkolnictwem wyższym. Weszło ono w zupełnie nową rzeczywistość ustrojową państwa. Borykało się m.in. z problemami reaktywacji ośrodków akademickich bądź ich tworzeniem od podstaw. To z kolei wiązało się z poszukiwaniem i angażowaniem kadry akademickiej oraz budowaniem struktur uczelnianych. Z drugiej strony lata powojenne uwidoczniły systematyczny rozwój działań w obszarze szkolnictwa wyższego. Stłumione w czasie wojny życie akademickie odradzało się i odznaczało coraz większą aktywnością.

Celem artykułu jest wskazanie, jaki wkład w reaktywowane w latach powojennych lubelskie życie naukowe miał prof. Leon Halban oraz jakie znaczenie miało jego zaangażowanie dla funkcjonowania tego środowiska naukowego. Osoba Leona Halbana i jego wieloaspektowa działalność zasługują na przypomnienie z wielu powodów. Przede wszystkim należał on do tych uczonych, którzy swoją karierę akademicką rozpoczynali w rzeczywistości Polski międzywojennej, w strukturach polskiego Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie. Lata okupacji niemieckiej, kiedy był poszukiwany przez Niemców i ukrywał się w lwowskim klasztorze, odciśnęły na jego życiu i zdrowiu bolesne piętno. Ostatnie niespełna dwie dekady życia Halbana to praca podjęta w Lublinie, kolejno na dwóch zasadniczo odmiennych ideologicznie uczelniach: prywatnym, dyskryminowanym przez władze komunistyczne Katolickim Uniwersytecie Lubelskim, a następnie na nowo utworzonym, posiadającym poparcie władzy ludowej Uniwersytecie Marii Curie-Skłodowskiej.

Zasygnalizowane wyżej niełatwe koleje jego życia skłaniają do postawienia pytania o to, co determinowało go – pomimo ciężkich doświadczeń i stale pogarszającego się stanu zdrowia – do tego, że odważnie wkraczał w poszczególne aspekty

życia naukowego i brał w nim czynny udział. Co przemawiało za tym, że pracując w odmiennych systemach szkolnictwa wyższego, tym przedwojennym i powojennym, oraz w zasadniczo różniących się od siebie pod względem ideologicznym uniwersytetach wszystkie swoje siły skupiał na organizowaniu życia naukowego. Za Janem Dobrzańskim, byłym studentem uniwersytetu lwowskiego, a następnie profesorem KUL i jego prorektorem, wypada zapytać, „co powodowało, że Halban chciał patronować wszystkiemu”¹.

Przywołane w tytule artykułu pojęcie *życie naukowe* rozumieć należy szeroko. Jego elementami był proces dydaktyczny, na który składały się wykłady akademickie, ćwiczenia i seminaria naukowe dla studentów. W pojęciu tym zawierają się także wszystkie funkcje administracyjne sprawowane w strukturach uczelnianych, których celem było organizowanie działania uczelni. Przejawem życia naukowego były również konferencje, otwarte seminaria, posiedzenia gremiów naukowych, a także czynne członkostwo w towarzystwach i organizacjach naukowych lub popularnonaukowych. Płaszczyzną tych działań był Lublin, a także region lubelski. Przedmiotowy wkład prof. Halbana odnosi się do okresu, w którym mieszkał i pracował w Lublinie, tj. od lat 40. do 60. XX w.

Artykuł został podzielony na trzy części. W pierwszej przedstawiono rodowód uczzonego wraz z lwowskim okresem pracy uniwersyteckiej. Poza prezentacją osoby Leona Halbana wspomniano także sylwetki jego przodków, kilka osób z rodziny z linii krakowskiej, jak również wiedeńskiej zajmowało bowiem ważne miejsca w strukturach uniwersytetów w Krakowie, Czerniowcach, Lwowie czy Lipsku². Przedstawienie lwowskiego okresu studiów i pracy akademickiej Leona Halbana wydało się o tyle istotne, że to tam właśnie kształtowała się jego postawa jako przyszłego naukowca. Tam również zdobywał szlify pod kierunkiem wybitnych profesorów: Władysława Abrahama³ i Oswalda Balzera⁴.

¹ BU KUL, Dz. Rkps., sygn. 3206, Wspomnienia osób (Prof. J. Dobrzański), k. 37.

² W skład linii krakowskiej wchodził m.in. dziadek prof. Leona Halbana, Leon Blumenstock-Halban, oraz jego potomkowie, Alfred, Henryk i Leon. Linie wiedeńską założył brat Blumenstocka – Henryk, urodzony w 1846 r. Henryk ukończył prawo na Uniwersytecie Jagiellońskim, a następnie został dziennikarzem w Wiedniu. Był doradcą w rządzie Kazimierza Badeniego. Jego syn, Hans Halban, był profesorem chemii fizycznej na uniwersytecie w Lipsku, zaś wnuk – fizykiem atomowym we Francji a następnie w Kanadzie. J. Wordliczek (jun.), *Leon Blumenstock (Blumenstock)-Halban (1838–1897)* [w:] *Uczeni żydowskiego pochodzenia we współczesnych dziejach Uniwersytetu Jagiellońskiego*, red. K. Kozub-Ciembroniewicz, Kraków 2014, s. 93.

³ Prof. Władysław Abraham (1860–1941) – ukończył studia w zakresie prawa i historii na Uniwersytecie Jagiellońskim. Kontynuował naukę na uczelni berlińskiej. Habilitację zdobył na UJ. W 1886 r. objął Katedrę Prawa Kościelnego na Uniwersytecie Lwowskim. W latach 1899–1900 był rektorem Uniwersytetu Lwowskiego. Należał do najwybitniejszych przedstawicieli nauk historycznoprawnych, w tym historii prawa kanonicznego. Na prowadzone przez niego seminaria naukowe przyjeżdżali profesorowie z różnych ośrodków akademickich. Szerzej co do osoby i działalności naukowej zob. T. Silnicki, *Władysław Abraham (1860–1941)* [w:] W. Abraham, *Organizacja Kościoła w Polsce do połowy wieku XII*, Poznań 1962, s. 3–72.

⁴ Prof. Oswald Balzer (1858–1933) – studiował prawo na Uniwersytecie Lwowskim i Uniwersytecie Jagiellońskim, gdzie zetknął się z Michałem Bobrzyńskim, Stanisławem Smolką i Władysławem

Druga część artykułu została poświęcona wkładowi prof. Halbana we współtworzenie i działalność lubelskich wydziałów prawa na dwóch uniwersytetach. Zaraz po wojnie brał on udział w reorganizacji Wydziału Prawa Kanonicznego oraz Wydziału Prawa i Nauk Społeczno-Ekonomicznych na KUL. Był współorganizatorem struktur reaktywowanej po zakończeniu II wojny światowej uczelni, wykładowcą przedmiotów historycznoprawnych i kanonistycznych oraz pełnił funkcje administracyjne, zarówno ogólnouniwersyteckie, jak i na wymienionych wydziałach. Podobna sytuacja wystąpiła na jesieni 1949 r., z tą jednak różnicą, że miejscem działań prof. Halbana był nowo powstały, ideowo różny od KUL uniwersytet państwowy⁵.

W trzeciej części zostały przedstawione inne formy aktywności profesora, które były skierowane na rozwój nauki oraz jej propagowanie. Duże zaangażowanie wykazywał on przy organizowaniu studenckiej opieki zdrowotnej. Brał także czynny udział w życiu różnych towarzystw i gremiów naukowych. Nie uchylał się również od przynależności do organizacji o charakterze popularnonaukowym. Mając swoje miejsce w tych stowarzyszeniach, na szeroką skalę popularyzował naukę.

Niniejsze opracowanie nie zawiera analizy dorobku naukowego prof. Leona Halbana. Nie podjęto się tego z uwagi na kryterium, jakie przyjęto w zdefiniowaniu pojęcia *życie naukowe*. Ważniejszą jednak przesłanką było to, że prace Halbana – mimo iż pod względem liczebności nie stanowią zbioru szczególnie obfitego – z racji na istotę poruszanych zagadnień wymagają odrębnej, pełnej i rzetelnej analizy⁶. Ciężar gatunkowy podejmowanych przez niego zagadnień

Abrahamem. Kontynuował naukę w Berlinie, zaś w 1885 r. habilitował się na Uniwersytecie we Lwowie. W 1887 r. został mianowany profesorem nadzwyczajnym, zaś w 1890 r. – profesorem zwyczajnym prawa polskiego prywatnego i historii prawa polskiego. Prowadził znane w szerokim środowisku akademickim seminarium naukowe. Szerzej na temat jego osoby zob. L. Halban, *Oswald Balzer, Człowiek i dzieło*, „Roczniki Humanistyczne KUL” 1960, vol. 9, z. 4, s. 109–117. Na temat seminariów naukowych Balzera i Abrahama zob. T. Silnicki, *Wspomnienia o seminariach profesorów Oswalda Balzera i Władysława Abrahama* [w:] *Z zagadnień dydaktycznych szkolnictwa wyższego*, Poznań 1947.

⁵ Na temat wzajemnych relacji dwóch lubelskich uniwersytetów zob. np. D. Gałaszewska-Chilczuk, *Wrocie uniwersytety*, Warszawa 2013.

⁶ Aktualnie nie ma monografii, która w sposób kompleksowy omawiałaby kierunki badawcze prof. Halbana. Co najwyżej można wskazać bardziej lub mniej ogólne zestawienia prac profesora. Zob. np. J. Willaume, *Działalność naukowa Leona Halbana*, „Biuletyn Lubelskiego Towarzystwa Naukowego” 1961, vol. 1, s. 7–15; A. Bereza, *Leon Halban (1893–1960)* [w:] *Profesorowie Wydziału Prawa i Administracji UMCS 1949–2009. Księga jubileuszowa z okazji sześćdziesięciolecia Wydziału Prawa i Administracji UMCS w Lublinie*, red. A. Przyborska-Klimczak, Lublin 2009, s. 87–92; L. Ćwikła, *Leon Halban (1893–1960)* [w:] *Dziekani Wydziału Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II*, red. A. Dębiński, Lublin 2008, s. 164–165; *Twórcy lubelskiego ośrodka historycznoprawnego – ich droga życiowa i wkład do nauki* [część poświęconą Leonowi Halbanowi oprac. W. Szwarc], „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska” 1988, vol. XXXV, Sectio G, s. 6–10; AUMCS, K 2351, Halban Leon, W. Szwarc, R. Tokaczyk, Leon Halban – uczony i działacz społeczny (w 80 rocznicę urodzin) [mps b.p.].

był i nadal jest tak ważny, że jedynie osobna praca poświęcona wyłącznie tym kwestiom może spełnić swoje zadanie.

Artykuł został opracowany w oparciu o materiały archiwalne i literaturę przedmiotu. Archiwalia zostały pozyskane z: Państwowego Archiwum Obwodu Lwowskiego (DALO), Archiwum Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II (AKUL), Działu Rękopisów Biblioteki Uniwersyteckiej KUL (BU KUL), gdzie przechowywana jest spuścizna Leona Halbana, oraz z Archiwum Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie (AUMCS).

Analiza publikacji odnoszących się do osoby Leona Halbana pozwala stwierdzić, że w żadnym z dotychczasowych opracowań nie dokonano tego typu kompleksowego zestawienia materiałów archiwalnych. Prezentowany tekst jest pierwszym, w którym wymienione materiały zostały wykorzystane łącznie, wraz z wcześniejszą gruntowną analizą, zaś spuścizna profesora przechowywana w BU KUL została wyzyskana i przywołana w ogóle po raz pierwszy. Artykuł został przygotowany z zastosowaniem metody historycznoprawnej.

Rodowód uczonego i lwowski okres pracy na uniwersytecie

Leon Halban urodził się w Krakowie 23 września 1893 r. Wywodził się z rodziny, w której kultywowane były tradycje naukowe. Dziadek, Leon Blumenstock, był profesorem medycyny sądowej na Uniwersytecie Jagiellońskim⁷. Rodzicami przyszłego uczonego byli Alfred Halban i Zofia ze Spasowiczów. Ojciec Leona był historykiem prawa i docentem na Uniwersytecie Jagiellońskim. W latach akademickich 1889/90 do 1893/94 na krakowskiej uczelni wykładał prawo kanoniczne oraz prywatne prawo niemieckie. Od 1894 r. był profesorem prawa niemieckiego na Uniwersytecie w Czerniowcach na Bukowinie⁸, zaś od 1905 r. do śmierci w 1926 r. – na Uniwersytecie we Lwowie, gdzie w latach 1919–1920 pełnił funkcję

⁷ Leon Blumenstock urodził się w zasymilowanej rodzinie żydowskiej jako syn Salomona Blumenstocka i Berty z domu Krauss. Był wyznawcą judaizmu. W 1880 r. przeszedł na wiarę katolicką oraz zmienił nazwisko na Halban. J. Widacki, *Szkice z dziejów prawa karnego i kryminologii w Krakowie. Myśli i ludzie*, Kraków 2014, s. 75. Jako jeden z pionierów w badaniach z zakresu psychiatrii w 1869 r. uzyskał stanowisko docenta medycyny sądowej i policji lekarskiej na Wydziale Prawa Uniwersytetu Jagiellońskiego. Dwa lata później został kierownikiem Nadzwyczajnej Katedry Medycyny Sądowej. Dzięki niemu studenci prawa UJ mogli uczestniczyć w zajęciach praktycznych z medycyny sądowej. W 1881 r. prof. Blumenstock, już jako profesor zwyczajny, objął Katedrę Medycyny Sądowej i Rządowej na Wydziale Lekarskim UJ. Zmarł w 1897 r. w Krakowie. J. Wordliczek (jun.), *Leon Blumenstock...*, s. 87–89.

⁸ W 1905 r. został odznaczony przez cesarza Franciszka Ferdynanda orderem Żelaznej Korony III klasy. W uzasadnieniu podkreślano, iż: „zasługi osobiste czerniowieckiego profesora streszczają się głównie w dobroczynnej dbałości i miłości o uczącą się młodzież”. *Odnaczenie profesora Uniwersytetu czerniowieckiego*, „Nowości Ilustrowane” 1905, nr 15, s. 7.

rektora uczelni⁹. Na lwowskim wydziale jurydycznym wykładał filozofię prawa¹⁰. Był także członkiem lwowskiego Towarzystwa Prawniczego¹¹. Ojciec Leona brał aktywny udział w życiu społeczno-politycznym. Został wybrany na posła do Sejmu Bukowińskiego, Sejmu Krajowego galicyjskiego i austriackiej Rady Państwa, a następnie w latach 1919–1922 do polskiego Sejmu Ustawodawczego. Matka Leona, Zofia, była „córką urzędnika a bratanicą Włodzimierza Spasowicza, propagatora panslawizmu i zbliżenia polsko-rosyjskiego”¹², będącego także adwokatem, profesorem prawa karnego, wykładowcą Uniwersytetu Petersburskiego, historykiem literatury i krytykiem literackim¹³. Ojciec Leona oraz jego stryj Henryk¹⁴ byli prekursorami, jeśli chodzi o opiekę zdrowotną nad studentami. Z inicjatywy Henryka powstał Dom Zdrowia w Mikuliczynie na Zakarpaciu, w którym leczeniu poddawani byli studenci chorzy na gruźlicę¹⁵.

Z racji na miejsce pracy ojca Leon Halban ukończył szkołę powszechną (niemiecką) w Czerniowcach. Do Gimnazjum Klasycznego im. Adama Mickiewicza uczęszczał we Lwowie, gdzie w 1911 r. złożył egzamin maturalny. Po uzyskaniu matury przyszły uczony wstąpił na Wydział Prawa i Umiejętności Politycznych na Uniwersytecie Lwowskim. Studia odbywał do wybuchu wojny w 1914 r. Od 1913 r. przez 5 miesięcy przebywał na uniwersytecie w Grenoble, gdzie jego głównym celem było doskonalenie umiejętności w zakresie języka francuskiego. Wybuch wojny spowodował, że przerwał lwowskie studia i udał się do Wiednia, żeby tam je dokończyć¹⁶. Mógł tego dokonać, ponieważ jako osoba mająca znaczną wadę oka nie był zdolny do służby wojskowej¹⁷.

Z jego własnej relacji wynika, że studiując na Wydziale Prawa, nie ograniczał się tylko do poznawania tej dziedziny nauki, uczęszczał bowiem równocześnie na szereg wykładów, proseminariów i seminariów z zakresu filozofii i historii oraz

⁹ Prof. Alfred Halban, Lista pamięci, https://in-memorialm.uj.edu.pl/pl_PL/lista-pamieci?p_p_id=56_INSTANCE_q9Wikq7zXoNB&p_p_lifecycle=0&p_p_state=normal&p_p_mode=view&p_p_col_id=column-3&p_p_col_count=3&osoba=140291693 (13.05.2022).

¹⁰ R. Polak, *Kościół katolicki i neopogaństwo niemieckie w myśli Leona Halbana*, „Studia nad Autorytaryzmem i Totalitaryzmem” 2019, vol. 41, nr 3, s. 110.

¹¹ Zob. *Kronika. Towarzystwo Prawnicze we Lwowie*, „Gazeta Lwowska” 1909, nr 35.

¹² BU KUL, Dz. Rkps., sygn. 3206, Leon Halban. Życiorys, k. 1.

¹³ M. Banaszkiewicz, *Spasowicz Włodzimierz*, <http://www.polskipetersburg.pl/hasla/spasowicz-wlodzimierz> (3.05.2022).

¹⁴ Prof. Henryk Halban był profesorem i kierownikiem Katedry Neurologii i Psychiatrii na Uniwersytecie Lwowskim. Był też niestrudżonym organizatorem i prekursorem, jeśli chodzi o rozwój tej gałęzi medycyny. M. Nowakowska-Zamachowska, *Kazimierz Orzechowski (1878–1942)* [w:] *Monumenta Universitatis Varsoviensis 1816–2016. Portrety uczonych. Profesorowie Uniwersytetu Warszawskiego 1915–1945*, red. W. Baraniewski, Warszawa 2016, s. 102.

¹⁵ Por. *Kronika Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie za rok szkolny 1929/30. Sprawozdanie rektora i dziekanów*, Lwów 1931, s. 23.

¹⁶ DALO, f. 26, op. 5, Teczka osobowa Leona Halbana [b.p.].

¹⁷ BU KUL, Dz. Rkps., sygn. 3206, Leon Halban. Życiorys, k. 1.

nauk pomocniczych historii¹⁸. W latach 1911–1912 brał udział w proseminariach profesorów: Kazimierza Twardowskiego, Wincentego Zakrzewskiego i Władysława Semkowicza. Uczestniczył w wykładach i ćwiczeniach prowadzonych przez prof. Mojżesza Schorra. Ich przedmiotem było prawo babilońskie w relacji do prawa mojżeszowego i staroarabskiego. Brał także udział w proseminarium z prawa rzymskiego prowadzonym przez prof. Ignacego Łyskowskiego¹⁹. W latach 1912–1914 uczęszczał na zajęcia seminaryjne prof. Władysława Abrahama. Obejmowały one prawo kościelne wraz z jego historią. Taką samą metodę studiowania przyjął, będąc w Wiedniu. Uczestniczył w różnych zajęciach i pracował pod kierunkiem: romanisty, prof. Maxa Hussarka, historyka wczesnego średniowiecza – prof. Ludo Moritza Hartmanna, historyka ekonomii – prof. Karla Grünberga oraz historyka prawa rzymskiego i socjologa – prof. Eugena Ehrlicha²⁰.

Najdłużej związał się z lwowskim seminarium z historii ustroju Polski prowadzonym przez wybitnego specjalistę, prof. Oswalda Balzera. Uczęszczał na nie w latach 1911–1914. O jego czynnym zaangażowaniu świadczy sposób wyrażania się na temat tego uczestnictwa. Halban niejednokrotnie podkreślał: „pracowałem w seminarium prof. Balzera”²¹. Wspominając ten okres, pisał: „Opracowałem na podstawie najstarszych zachowanych ksiąg «Ustrój i kompetencje rady miejskiej we Lwowie w XV w.» Praca zakwalifikowana przez ś.p. Balzera do druku zaginęła w czasie I wojny światowej”²².

Wypowiedzi Leona Halbana na temat seminarium Balzera i jego osoby jednoznacznie definiują jego postawę wobec swojego mistrza. Twierdził, że udział w seminarium balzerowskim był szczególnym wyróżnieniem, zaś głoszone przez Balzera tezy na temat etosu pracy naukowca przemawiały do młodych uczonych²³. Odnosił się także do problemów, z jakimi zmagał się Balzer, doceniając jednocześnie, że żadne przeciwności losu nie wpływały na rytm jego pracy i wypełnianie obowiązków zawodowych. Halban pisał: „Widzieliśmy, jak ten fizycznie ułomny człowiek, chodzący z trudem (...) już o ósmej rano pracował w Archiwum Akt Dawnych”²⁴.

W czerwcu 1916 r. Halban obronił doktorat na lwowskiej uczelni. Dziesięć lat później, 21 czerwca 1926 r., habilitował się w zakresie prawa kościelnego na podstawie pracy *Lichwa w nauce i prawie kościelnym*²⁵. W tym samym roku

¹⁸ *Ibidem*.

¹⁹ *Ibidem*.

²⁰ AKUL, nr 20 n, Prof. Dr Leon Halban /akta personalne/ 1944–1949, Curriculum vitae [b.p.].

²¹ DALO, f. 26, op. 5, Teczka osobowa Leona Halbana [b.p.].

²² *Ibidem*.

²³ L. Halban, *Oswald Balzer...*, s. 101.

²⁴ *Ibidem*, s. 113. W zapiskach prof. Balzera Leon Halban zawsze występował jako „najbliższy uczeń”. Por. Biblioteka Zakładu Narodowego im. Ossolińskich we Wrocławiu, Dz. Rkps, sygn. 7709/III, Papiery Oswalda Balzera, t. 2, cz. I, Dokumenty dotyczące działalności naukowo-organizacyjnej, bruliony listów i inne (1879–1936), k. 67.

²⁵ Wydana we Lwowie w 1926 r. jako: *Lichwa w nauce i prawie kościelnym do Soboru Wienneńskiego (1311 r.)*.

rozpoczął pracę na UJK we Lwowie, w Katedrze Prawa Kościelnego kierowanej przez prof. Abrahama. W 31 maja 1932 r. postanowieniem prezydenta Rzeczypospolitej Ignacego Mościckiego Halban został mianowany profesorem tytularnym²⁶, zaś 15 grudnia 1936 r. – profesorem nadzwyczajnym prawa kościelnego na Wydziale Prawa UJK we Lwowie²⁷. Ten ostatni awans wiązał się z objęciem po prof. Abrahamie katedry i prowadzeniem seminarium naukowego²⁸.

Okres stabilnej pracy uniwersyteckiej trwał do 1939 r. Jak sam uczony relacjonował: „Po zajęciu Lwowa we wrześniu 1939 przez wojska ZSRR, co nas uchroniło od okupacji niemieckiej, pozostałem we Lwowie. Pracowałem dalej na Uniwersytecie aż do chwili wprowadzenia ukraińskiego języka wykładowego na Wydziale Prawa”²⁹. Profesor podawał dwie przyczyny, z powodu których nie zdecydował się na dalsze prowadzenie wykładów: słaba znajomość języka ukraińskiego i niechęć do zaproponowanej mu metody polegającej na opracowywaniu tekstu wykładu w języku polskim, a następnie odczytywaniu go po ukraińsku. Tym sposobem profesor odmówił dwukrotnie ponawianej propozycji objęcia zajęć w zakresie historii prawa starożytnego i średniowiecznego³⁰.

Brak perspektyw na powrót do pracy w uczelni, brak możliwości podjęcia stałego zatrudnienia oraz choroba spowodowały, że stabilny „okres lwowski” szybko zaczął zmierzać ku końcowi. Dodatkowo żydowskie pochodzenie uczonego spowodowało, że w czasie nastania niemieckiej okupacji stale musiał pozostawać w ukryciu, co udawało się z trudem i trwało aż do wyzwolenia w 1944 r.³¹ Późniejszy profesor, Leszek Winowski, dobrze znający Halbana, podkreślał, jak duże zasługi dla jego ratowania miał „jego ówczesny woźny, nieżyjący już Franciszek Urban”³², który na własną rękę, ryzykując dekonspirację, przewiózł profe-

²⁶ DALO, f. 26, op. 5, Teczka osobowa Leona Halbana, Pismo Ministra WRiOP do Leona Halbana z dnia 21 czerwca 1932 r. [b.p.].

²⁷ *Ibidem*, Pismo Prezydenta Rzeczypospolitej do Leona Halbana z dnia 15 grudnia 1936 r. [b.p.].

²⁸ Jeden z uczestników tych seminariów pisał: „Grupowało ono [seminarium – przyp. M.P.] wysoki areopag. Naukowy, oczywiście. (...) myślę tu o prof. Balzerze, myślę o prof. Abrahamie, który był mistrzem prof. Halbana, przy którym on pracował. Zakład prof. Abrahama, później prof. Halbana, mieścił się w tak zwanym starym budynku uniwersyteckim. A reszta wydziałów (...) w gmachu byłego sejmu galicyjskiego (...). Mam przed oczyma ten długi stół, ławy, przy których siedzieli ludzie, ale już nie młodzi (...) inni profesorowie, w sumie dziesięć, dwanaście osób. Seminarium było na bardzo wysokim poziomie. Dyskusja wymagała już takiego przygotowania, że ja student później dopiero mogłem się połapać, czasem spróbować zabrać głos z wielkim ryzykiem, z wielkim strachem”. BU KUL, Dz. Rkps., sygn. 3206, Wspomnienia osób (Prof. Leszek Winowski), k. 54.

²⁹ BU KUL, Dz. Rkps., sygn. 3206, Leon Halban. Życiorys, k. 4.

³⁰ *Ibidem*.

³¹ *Ibidem*, k. 42.

³² *Ibidem*, k. 47.

sora i jego osobiste rzeczy do domu zakonnego sióstr sercanek, gdzie pozostawał w ukryciu przez cały okres okupacji³³.

Wkład w działalność lubelskich wydziałów prawa

Wznawiający zajęcia po zakończeniu II wojny światowej Katolicki Uniwersytet Lubelski³⁴ napotkał szereg trudności organizacyjnych. Konieczne było m.in. analogiczne działanie do tego, gdy w 1918 r. inicjująca swoją aktywność lubelska uczelnia musiała pozyskiwać kadrę profesorów z innych ośrodków naukowych³⁵. Katolicki Uniwersytet Lubelski rozpoczął niejako na nowo swój byt. Dodatkowo miało to miejsce już w innej rzeczywistości ustrojowej państwa i szkolnictwa wyższego. Powojenna Polska wchodziła w okres rozwoju tzw. demokracji ludowej, jak eufemistycznie określano budowanie komunizmu, zaś jeden z kluczowych dla państwa systemów miał być kształtowany zgodnie z zasadą „nauka w służbie ludu”. Także w Lublinie wspomniana zasada miała patronować nauce. Dobitnie miał o tym świadczyć fakt przyozdobienia tym właśnie hasłem frontonu siedziby utworzonego w 1944 r. państwowego Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej³⁶.

Zorganizowanie w Lublinie uczelni państwowej rodziło uzasadnione obawy co do racji bytu uniwersytetu katolickiego. Pomimo tego jednak ówczesne władze KUL starały się doprowadzić do uruchomienia go. Wśród reorganizowanych struktur uczelni dynamicznym rozwojem odznaczał się Wydział Prawa i Nauk Społeczno-Ekonomicznych, zaś w jego ramach – Sekcja Prawa. Wyznacznikami tego rozwoju była stale rosnąca liczba studentów oraz pozyskiwanie przez władze KUL znanych w środowisku akademickim uczonych. Przemianowanie w 1940 r. polskiego Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie na uczelnię ukraińską spo-

³³ Zgromadzenie Najświętszego Serca Jezusa, powszechnie zwane sercankami. Prof. Winowski twierdził, że pomimo iż budynek klasztorny składał się z dużej liczby korytarzy i korytarzyków oraz trudno dostępnych cel, Gestapo mogło bez trudu go znaleźć. „Niemcy zapomnieli (...), bo gdyby go zaczęli na serio szukać, to oczywiście by znaleźli (...). On przecież wymagał opieki, był człowiekiem chorym obłożnie”. *Ibidem*, k. 48.

³⁴ Pierwsze po wojnie zebranie profesorów KUL miało miejsce 2 sierpnia 1944 r. Do pełnienia obowiązków rektora zebrani upoważnili ks. Antoniego Słomkowskiego. Skład Osobowy, Spis Wykładów i Instytucji Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego w Roku Akad. 1946/1947 oraz Sprawozdanie za Lata Poprzednie, Lublin 1947, s. 27 i 30.

³⁵ Katolicki Uniwersytet Lubelski (do 1928 r. jako Uniwersytet Lubelski) powstał w 1918 r. Szerzej co do powstania KUL zob. *Katolicki Uniwersytet Lubelski 1918–2018*, t. I: 1918–1944, red. G. Bujak, Lublin–Warszawa 2019.

³⁶ Wydział Prawa na UMCS utworzono w 1949 r. *Historia UMCS*, <https://www.umcs.pl/pl/historia-umcs,3057.htm> (1.05.2022). Nowa dewiza: „Wiedza jest jutrem dla przyszłości” została wybrana w 2012 r.

wodowało, że wielu znakomitych uczonych pozostało bez możliwości kontynuacji pracy. Podobnie więc jak w 1918 r., m.in. ze Lwowa starano się pozyskiwać profesorów do współtworzenia reaktywowanego KUL.

Okres, w którym dr Leon Halban³⁷ formalnie związał się z Katolickim Uniwersytetem Lubelskim, rozpoczął się w 1944 r.³⁸ Jego czynne zaangażowanie w proces odnawiania struktur uczelni nie pozostawało bez echa. W opinii ówczesnych studentów należał on do wąskiego grona „osób, które tworzyły i organizowały na nowo, od fundamentów naukę, życie naukowe Uniwersytetu”³⁹. Po zatrudnieniu w KUL dr. Halbanowi powierzono prowadzenie wykładów w ramach dwóch reaktywujących się wydziałów. Na Wydziale Prawa i Nauk Społeczno-Ekonomicznych początkowo prowadził wykład z prawa kościelnego⁴⁰. Na Wydziale Prawa Kanonicznego, uruchomionym 7 marca 1945 r., wykładał historię źródeł prawa kanonicznego i metodologię oraz publiczne prawo kościelne⁴¹. Czynił to w ramach powierzonej mu do kierowania Katedry Historii Źródeł Prawa Kanonicznego⁴².

19 października 1945 r. na Wydziale Prawa Kanonicznego zebrała się komisja, w skład której weszli: ks. prof. Piotr Kałwa, prof. Wacław Osuchowski i prof. Henryk Insadowski⁴³. Jej zadaniem było dokonanie oceny działalności

³⁷ Uzyskane przez Halbana podczas pracy w UJK we Lwowie profesura tytułarna i profesura nadzwyczajna były wyłącznie szczeblami awansu zawodowego i odnosiły się do zajmowanego stanowiska. Stąd też po rozpoczęciu pracy w KUL należało ponowić procedurę awansową. To samo uczyniono po przejściu Halbana kilka lat później na UMCS. Kwestia stopni naukowych, tytułów i awansowania – zwłaszcza osób, które pracowały na uczelniach w okresie międzywojennym i po II wojnie – była skomplikowana, co wynikało przede wszystkim ze zmiany stanu prawnego. Zawiłości te wyjaśnia m.in. K. Wojtczak, *O stopniach naukowych i veniam legendi w II Rzeczypospolitej (część I)*, „Studia Prawa Publicznego” 2014, nr 3(7), s. 31–66; *eadem*, *O stopniach naukowych i veniam legendi w II Rzeczypospolitej (część II)*, „Studia Prawa Publicznego” 2014, nr 4(8), s. 11–32; *eadem*, *O stopniach naukowych w Polsce Ludowej. Część I. Niższe stopnie naukowe*, „Studia Prawa Publicznego” 2016, nr 1(13), s. 27–65; *eadem*, *O stopniach naukowych w Polsce Ludowej. Część 2. Warunki organizacji aspirantury naukowej i studiów doktoranckich*, „Studia Prawa Publicznego” 2016, nr 2(14), s. 49–92.

³⁸ Jak podawał prof. Halban w swoim życiorysie: „Z powodu bardzo jeszcze złego podówczas stanu zdrowia i poruszania się z trudem o kulach, udało się przewiezienie mnie do Lublina dopiero 7-go lutego 1945 roku”. BU KUL, Dz. Rkps., sygn. 3206, Leon Halban. Życiorys, k. 5.

³⁹ Z. Brzostowska, *Rodzinie uniwersyteckiej – z tamtych lat [w:] Z dyplomem KUL w Polskę. Wspomnienia i relacje*, red. Z. Jasińska, M. Staniszevska, Lublin 1994, s. 11.

⁴⁰ Zob. Skład Osobowy, Spis Wykładów i Instytucji Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, s. 32.

⁴¹ *Ibidem*, s. 35. Następnego dnia po rozpoczęcia działania Wydziału ówczesny dziekan, ks. Piotr Kałwa, zwrócił się do Wielkiego Kanclerza KUL, bp. Mariana Fulmana, z prośbą o udzielenie prof. Halbanowi misji kanonicznej koniecznej do wykładania na wydziale kościelnym. AKUL, nr 20 n, Prof. Dr Leon Halban /akta personalne/ 1944–1949 [b.p.].

⁴² *Ibidem*, Pismo Rektora KUL do L. Halbana z dnia 15 marca 1945 r. [b.p.].

⁴³ *Ibidem*, Protokół posiedzenia Komisji z dnia 19 października 1945 r. [b.p.].

dydaktyczno-organizacyjnej i naukowej Leona Halbana. Opinia ta miała decydować o uzyskaniu przez niego awansu. Dyskusję o predyspozycjach Halbana do tej nominacji poprzedził referat, którego autorem był dziekan Wydziału Prawa Kanonicznego, Piotr Kałwa. W wystąpieniu podkreślił faktyczny i czyniony z dużym zaangażowaniem wkład uczonego w reaktywację dwóch wydziałów prawnych lubelskiej uczelni i współtworzenie środowiska akademickiego KUL i Lublina. W nawiązaniu do tego wspominał także jego lwowską aktywność zawodową⁴⁴. Komisja podjęła uchwałę, zgodnie z którą Halban został mianowany profesorem zwyczajnym prawa kanonicznego⁴⁵. Uchwałę tę zatwierdził Wielki Kanclerz KUL, co miało miejsce 11 grudnia 1945 r., a następnie 6 kwietnia 1946 r. Minister Oświaty⁴⁶.

Na Wydziale Prawa i Nauk Społeczno-Ekonomicznych od roku akademickiego 1947/1948 prof. Halban prowadził wykład z powszechnej historii ustrojów państw i prawa oraz proseminarium i seminarium z tego przedmiotu⁴⁷. Był również kierownikiem Katedry Historii Ustroju Polski i Prawa Polskiego oraz Katedry Historii Prawa na Zachodzie Europy przemianowanej od roku akademickiego 1947/1948 na Katedrę Historii Powszechnej Ustrojów Państwowych i Prawa⁴⁸. 31 stycznia 1949 r. prof. Leonowi Halbanowi została powierzona niezwykle ważna z punktu widzenia struktur uniwersyteckich funkcja. Został dziekanem Wydziału Prawa i Nauk Społeczno-Ekonomicznych na lata akademickie 1948/1949 i 1949/1950⁴⁹.

Pomimo systematycznego rozwoju KUL i jego poszczególnych wydziałów, bądź też może właśnie z tego powodu, decyzją Ministra Oświaty wyrażoną w piśmie z 23 czerwca 1949 r. skierowanym do „Obywatela Rektora Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego” działalność Wydziału Prawa i Nauk Społeczno-Ekonomicznych, w tym Sekcji Prawnej, została wstrzymana⁵⁰. Szef resortu oświaty zarządził m.in. stopniową likwidację Sekcji Prawnej Wydziału Prawa i Nauk Społeczno-Ekonomicznych poprzez zaprzestanie z rokiem akademickim 1949/1950 naboru na I rok studiów, co w konsekwencji uniemożliwiało jej działanie. Dodatkowo wyższe lata studiów miały być systematycznie zwijane⁵¹. Kilka miesięcy później swoją działalność zainaugurował Wydział Prawa na Uniwersytecie Marii Curie-

⁴⁴ *Ibidem*, Referat w sprawie mianowania profesora dra Leona Halbana profesorem zwyczajnym prawa kościelnego na Wydziale Prawa Kanonicznego Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego [b.p.].

⁴⁵ *Ibidem*.

⁴⁶ *Ibidem*, Pismo Ministra Oświaty do Rektora KUL z 6 kwietnia 1946 r. [b.p.].

⁴⁷ *Ibidem*, Kwestionariusz [b.p.].

⁴⁸ Skład Osobowy, Spis Wykładów i Instytucji Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, s. 59.

⁴⁹ AKUL, nr 20 n, Prof. Dr Leon Halban /akta personalne/ 1944–1949, Informacja rektora KUL do Kwestury z 18 lutego 1949 r. [b.p.].

⁵⁰ Podstawę prawną decyzji Ministra Oświaty stanowił dekret z dnia 28 października 1947 r. o organizacji nauki i szkolnictwa wyższego (Dz.U. 1947, nr 66, poz. 415).

⁵¹ https://www.kul.pl/files/214/gfx/4_Decyzja_o_likwidacji_WPiNSE_23_06_1949_r_na_strone.JPG (20.05.2022).

-Skłodowskiej. Ówczesny prorektor KUL, Czesław Strzeszewski, nie bez racji skomentował ten zabieg jako „próbę wchłonięcia KUL przez UMCS”⁵².

W tle tych wydarzeń miało miejsce odejście prof. Halbana z KUL i zatrudnienie na nowo powstałym uniwersytecie. „Wobec utworzenia Wydziału Prawa na UMCS przyjąłem propozycję objęcia Katedry Powszechnej Historii Państwa i Prawa na nowym wydziale od 1 września 1949, zrazu jako profesor zwyczajny kontraktowy” – pisał Halban w swoim życiorysie⁵³. Decyzja ta rodziła wiele domysłów i przysparzała tematów do towarzyskich rozmów, głównie w środowisku akademickim Lublina. Sugerowano koniunkturalne pobudki, które kierowały profesorem. Podkreślano, że Halban jako „przechrzczony, zasymilowany, pchający się do religii (...), ultrakatolik, najpierw podjął pracę na katolickiej uczelni, zaś gdy stosunki w państwie się unormowały, przeszedł na uniwersytet państwowy”⁵⁴. Część środowiska akademickiego KUL starała się usprawiedliwiać jego odejście z miejsca, które wówczas „odznaczało się prężnym życiem, wysokim poziomem dydaktyki i niepowtarzalną atmosferą wewnętrznej spójności i więzi towarzyskich, łączącej (...) nauczycieli i uczniów”⁵⁵. Podkreślano, że był człowiekiem mocno zaangażowanym wiekowo i schorowanym, na którym swoje piętno odcisnęła okupacja niemiecka i ciągle obawa o utratę życia. Jednocześnie jako wyraz zawodu w stosunku do jego osoby pojawiały się także głosy przypominające, że katolicka uczelnia z Lublina przyjęła go wówczas, kiedy najbardziej potrzebował pomocy i w zupełnej nędzy przybył ze Lwowa⁵⁶. Domysły i komentarze nasilały się tym bardziej, że on sam – poza przywołaną notatką z życiorysu – nie komentował tego. Wśród otaczających go osób uchodził za człowieka, który „o swoich osobistych sprawach nigdy nie mówił, (...) prawie nie uzewnętrzniał swoich przeżyć. Był samotnikiem”⁵⁷.

Z dostępnych materiałów wynika, że uzyskawszy propozycję przejścia na Wydział Prawa UMCS, profesor wyraził zgodę, ale jednocześnie chciał zachować katedrę na Wydziale Prawa Kanonicznego KUL i łączyć pracę na dwóch uczelniach, uznając to za przyczynek do wzajemnej współpracy obu jednostek. O pozwolenie na tego typu rozwiązanie Halban zwrócił się w sierpniu 1949 r. do Senatu Akademickiego macierzystej uczelni. Senat odrzucił tak sformułowaną prośbę. W protokole z posiedzenia tego gremium odnotowano: „Biorąc pod uwagę zły stan zdrowia p. prof. Halbana oraz fakt, że pełni On obowiązki dziekana Wydziału Prawa i Nauk Społ. Ekonom., że jest profesorem Wydziału Prawa Kanonicznego i obciążony jest dużą ilością wykładów i seminariów na dwóch wydziałach, Senat Akademicki Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego nie widzi możliwości przyjęcia przez prof. Hal-

⁵² C. Strzeszewski, *Na przełomie czasów. Moje wspomnienia*, Lublin 1995, s. 111.

⁵³ AUMCS, K 2351, Halban Leon, k. 16.

⁵⁴ BU KUL, Dz. Rkps., sygn. 3206, Wspomnienia osób (Prof. J. Dobrzański), k. 36.

⁵⁵ M. Jasińska-Wojtkowska, *Cale życie na KUL-u [w:] Z dyplomem KUL w Polskę. Wspomnienia i relacje*, red. Z. Jasińska, M. Staniszeńska, Lublin 1994, s. 19.

⁵⁶ Por. C. Strzeszewski, *Na przełomie...*, s. 111.

⁵⁷ BU KUL, Dz. Rkps., sygn. 3206, Wspomnienia osób (Prof. Leszek Winowski), k. 52.

baną nowych obowiązków pedagogicznych bez poważnego uszczerbku dla dotychczasowej Jego pracy dla K.U.L. W razie więc przyjęcia takowych p. prof. Halban przestaje być profesorem Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego⁵⁸. Wobec takiego stanowiska Senatu uczony zrezygnował z zatrudnienia w KUL i przeniósł na UMCS⁵⁹. Kilka lat po śmierci Halbana jeden z ówczesnych pracowników KUL w niepublikowanych wspomnieniach tak tłumaczył to zakończenie współpracy z uczelnią katolicką: „Jego sytuacja była trudna, bo władze państwowe wymagały jego opinii o polityce kleru i kościoła. Wił się. Odszedł z KUL na własne żądanie”⁶⁰.

Prof. Leon Halban rozpoczął swoją działalność dydaktyczno-naukową na Wydziale Prawa UMCS 5 września 1949 r.⁶¹ Została mu powierzona Katedra Powszechnej Historii Państwa i Prawa, której został kierownikiem. 27 kwietnia 1950 r. został mianowany przez prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej, Bolesława Bierutę, „profesorem zwyczajnym Powszechnej Historii Ustroju i Prawa na Wydziale Prawa Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie (nazwa została zmieniona na: Katedrę Powszechnej Historii Państwa i Prawa)”⁶². Decyzją Ministra Oświaty 1 września 1952 r. Halban został mianowany kierownikiem Zespołu Katedr Historii Prawa na Wydziale Prawa UMCS⁶³. Prowadził wykłady oraz ćwiczenia z powszechnej historii ustrojów państwowych i prawa w wymiarze określonym decyzją Ministra Oświaty⁶⁴.

Poza pracą dydaktyka w UMCS Halban nie uchylał się także od prac organizacyjnych. Był – podobnie jak podczas zatrudnienia w KUL – członkiem Senatu Akademickiego, działał też w komisjach senackich. Piastował funkcję przewodniczącego Komisji Dyscyplinarnej dla pracowników UMCS, był członkiem Komisji Kwalifikacyjnej dla pomocniczych pracowników naukowych oraz członkiem Wydziałowej Komisji dla doboru kandydatów na I rok studiów prawniczych w 1956 r.⁶⁵

Inne formy aktywności

Działalność prof. Halbana skierowana na organizację i rozwój życia naukowego w okresie powojennym w Lublinie sprowadzała się nie tylko do pracy na trzech lubelskich wydziałach jurystycznych i związanej z tym dydaktyki oraz sprawowania

⁵⁸ AKUL, nr 20 n, Prof. Dr Leon Halban /akta personalne/ 1944–1949, Wyciąg z Protokołu posiedzenia Senatu Akademickiego z dnia 29 sierpnia 1949 r. [b.p.].

⁵⁹ C. Strzeszewski, *Na przełomie...*, s. 111.

⁶⁰ BU KUL, Dz. Rkps., sygn. 3206, Wspomnienia osób (Prof. J. Dobrzański), k. 37.

⁶¹ AUMCS, K 2351, Halban Leon, zatwierdzenie umowy o pracę przez Ministerstwo Oświaty (18 listopada 1949 r.), k. 21.

⁶² *Ibidem*, dekret Prezydenta RP z dnia 27 kwietnia 1950 r., k. 24.

⁶³ *Ibidem*, pismo z dnia 23 lipca 1952 r., k. 61.

⁶⁴ *Ibidem*,

⁶⁵ A. Bereza, *Leon Halban...*, s. 85–86.

funkcji administracyjnych w KUL i UMCS. Istotną aktywność stanowiła pomoc lubelskim studentom w zakresie organizacji działań prozdrowotnych. Formalnie działalność tę prof. Halban rozpoczął w Lublinie w 1945 r. wraz z prof. Tadeuszem Kielanowskim, dziekanem Wydziału Lekarskiego UMCS, zaś od 1948 do 1950 r. – rektorem tej uczelni. „Zająłem się – pisał Halban – zorganizowaniem opieki lekarskiej dla młodzieży akademickiej środowiska lubelskiego. Jestem od początku członkiem jej zarządu”⁶⁶. Na zakończenie odbytej 23 listopada 1944 r. na UMCS konferencji poświęconej organizacji opieki medycznej nad studentami Lublina podjęto decyzję, że budżet przyszłych prozdrowotnych działań będzie opierał się na dotacjach Ministerstwa Zdrowia, Ministerstwa Oświaty i obu lubelskich uczelni oraz minimalnym opodatkowaniu studentów w postaci wykupywania co roku tzw. Karty zdrowia studenta⁶⁷.

Fakt zainicjowania przez Halbana tego typu działalności był jednoznacznie uznawany w lubelskim środowisku akademickim za wielki wkład w życie młodzieży ułatwiający jej realizację kształcenia⁶⁸. Z inicjatywy profesora utworzono przychodnię zdrowia działającą pod nazwą Opieka Zdrowotna, a od 1946 r. przemianowaną na Organizacja Pomocy Lekarskiej dla Studentów Środowiska Lubelskiego. Organizacja placówki była niezwykle trudna z powodu ograniczonych możliwości budżetowych, stałego wzrostu cen leków, opłat szpitalnych, kosztów administracyjnych, braku fachowego personelu służby medycznej i ogólnie złego stanu zdrowia młodzieży akademickiej⁶⁹. Nie ulega jednak wątpliwości, że ta początkowo szczątkowa opieka zdrowotna nad studentami mogła systematycznie rozwijać się dzięki determinacji prof. Halbana. On sam zaś „był jej patronem”⁷⁰.

Dla Lublina i Lubelszczyzny istotne znaczenie miała również aktywność prof. Halbana w organizacjach propagujących idee naukowe. Jednym z nich było Towarzystwo Naukowe KUL⁷¹. Wraz z podjęciem pracy w uniwersytecie katolickim był członkiem tego stowarzyszenia. Jego czynny udział potwierdza liczba wygłoszonych na zebraniach Towarzystwa referatów. W wystąpieniach poruszał zarówno współczesną problematykę społeczną, jak i przedstawiał ją z punktu widzenia historycznego. Był obserwatorem i komentatorem otaczającej go rzeczywistości, chociaż niemal zawsze zestawiał ją z wydarzeniami minionymi. Starał się szukać punktów wspólnych w szeroko pojętej kulturze poszczególnych krajów, w wyznawanych religiach oraz – co jak sam przyznawał, nie było praktycznie realne –

⁶⁶ BU KUL, Dz. Rkps., sygn. 3206, k. 5.

⁶⁷ J. Kozak, *Akademicka Służba Zdrowia w Lublinie (1918–1983)*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska” 1985, Sectio F, Historia nr 40, s. 240.

⁶⁸ Zob. np. J. Willaume, *Działalność naukowa...*, s. 15.

⁶⁹ J. Kozak, *Akademicka Służba...*, s. 243.

⁷⁰ BU KUL, Dz. Rkps., sygn. 3206, Wspomnienia osób (Prof. Leszek Winowski), k. 45.

⁷¹ TN KUL powstało 31 stycznia 1934 r. z inicjatywy ówczesnego rektora, ks. Antoniego Szymańskiego. A. Eckmann, K. Wójcik, A. Żuk, *Towarzystwo Naukowe KUL [w:] Encyklopedia 100-lecia KUL*, t. II, red. E. Gigilewicz, Lublin 2018, s. 478–480.

poszukiwał możliwości pogodzenia w drodze kompromisów różnic światopoglądowych i religijnych występujących w świecie⁷². Towarzystwo Naukowe KUL szeroko propagowało wystąpienia Halbana, wydając je w formach różnych publikacji⁷³.

Halban interesował się etnografią i regionalizmem. Zamiłowanie do tych dziedzin potrafił skutecznie wykorzystać w celu integrowania ludzi nauki zarówno w Lublinie, jak i w regionie. Z tej racji zasiadał w Komitecie Wykonawczym Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego⁷⁴. Włożył wiele trudu i starań w odnowę lubelskiego ośrodka historycznego, a szczególnie Oddziału Polskiego Towarzystwa Historycznego. Jego wkład zarówno w prace organizacyjne, jak i w działalność stowarzyszenia określa się w literaturze jako „ożywczy”⁷⁵. Przez kilka kadencji od 11 kwietnia 1951 r. sprawował funkcję prezesa Oddziału. Od 1958 r. zasiadał w komitecie redakcyjnym „Rocznika Lubelskiego” będącego organem lubelskiego oddziału Towarzystwa. Do jego niewątpliwych zasług należy podjęcie inicjatywy badań zespołowych o charakterze regionalnym oraz skuteczne pozyskiwanie środków finansowych na potrzeby wydawnicze i badawcze wspomnianej organizacji. Dzięki jego zaangażowaniu i wysiłkowi poprzez budowanie kół przyjaciół miast i regionów skutecznie popularyzowana była wiedza historyczna o Lublinie oraz poszczególnych miastach regionu⁷⁶.

Prof. Halban był też współzałożycielem i wiceprezesem Lubelskiego Towarzystwa Naukowego. Powstałe w 1958 r. stowarzyszenie grupowało przedstawicieli lubelskiego świata nauki. Głównym jego celem było organizowanie i propagowanie życia naukowego na Lubelszczyźnie, a za jeden ze środków prowadzących do celu uznawało współdziałanie i utrzymanie łączności ze specjalistycznymi towarzystwami naukowymi. Organizowano posiedzenia naukowe, kładziono nacisk na współpracę pomiędzy poszczególnymi dyscyplinami naukowymi i pracownikami nauki, tworzone placówki regionalne, organizowano i prowadzono badania naukowe. Popularyzowania osiągnięć naukowych dokonywano poprzez współdziałanie z istniejącymi na terenie miasta i Lubelszczyzny szkołami, specjalistycznymi towarzystwami naukowymi oraz organizacjami i instytucjami gospodarczymi⁷⁷.

⁷² AKUL, Prof. Dr Leon Halban /akta personalne/ 1944–1949, Wykład w Tow. Nauk [b.p.].

⁷³ TN KUL było m.in. wydawcą wykładu, jaki wygłosił Halban na inauguracji roku akademickiego 27 października 1946 r. na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim: L. Halban, *Charakterystyka ideału społecznego Dekretu Gracjana*, Lublin 1948.

⁷⁴ A. Bereza, *Leon Halban...*, s. 86.

⁷⁵ J. Mazurkiewicz, *Prof. dr. Leon Halban 1893–1960*, „Rocznik Lubelski” 1960, nr 3, s. 332.

⁷⁶ A. Bereza, *Leon Halban...*, s. 86–87.

⁷⁷ J. Dobrzański, T. Mencil, *Towarzystwa Naukowe w Lublinie (1944–1959)*, „Rocznik Lubelski” 1959, nr 2, s. 224–225. Poza przywołanymi w tekście towarzystwami działającymi w Lublinie i na Lubelszczyźnie, do których należał Halban, warto odnotować także te, które nie miały wprawdzie charakteru naukowego, jednak członkostwo w nich uczonego było ważne z racji społecznych. Były to: Akademickie Koło Polskiego Czerwonego Krzyża, w którym od 1947 r. sprawował funkcję kuratora; Związek Katolików „Caritas”, w którym pełnił funkcję członka Zarządu Głównego i oddziału lubelskiego; Commission Internationale des Arts et Traditions Populaires w Paryżu; gdzie był członkiem Zarządu Głównego.

Na podkreślenie zasługuje fakt, że pomimo znacznych dolegliwości i ograniczeń zdrowotnych Halban nie ustawał w pracy. Dla większej wygody otrzymał mieszkanie w gmachu uczelni, przy ówczesnym placu im. Józefa Stalina. Na początku lutego 1952 r. pisał do redaktora ze stołecznego wydawnictwa: „Z powodu, że czułem się w zeszłym tygodniu bardzo źle, nie mogłem przyjechać do Warszawy. (...) Z ruszaniem się gorzej, ale pracować (...) jak pan widzi mogę”⁷⁸.

Podsumowanie

Zarówno prof. Leon Halban, jak i część uczonych wywodzących się z uczelni lwowskich nie doczekała się pełnych opracowań naukowych. Różne są przyczyny tego stanu rzeczy, przy czym do najpoważniejszych wciąż należy problem swobodnego dostępu do materiałów w poszczególnych ukraińskich archiwach⁷⁹. Niezależnie od tego wypada zwrócić uwagę na to, że żadna z dotychczasowych prac nie została oparta łącznie na materiałach z trzech głównych archiwów (DALO, AKUL, AUMCS), na podstawie których można szczegółowo odtworzyć koleje życia i pracy uniwersyteckiej oraz działalności społecznej Leona Halbana. Tym bardziej należy podkreślić, że żaden z autorów nie sięgnął do spuścizny po prof. Halbanie przechowywanej w Dziale Rękopisów w Bibliotece Uniwersyteckiej KUL, powszechnie dostępnej. Zbiór ten zawiera korespondencję, materiały dotyczące działalności naukowej oraz odniesienia do aktywności społecznej profesora. Niezwykle interesującą częścią tych materiałów są wspomnienia (maszynopisy) prof. Jana Dobrzańskiego, prof. Leszka Winowskiego oraz kilku innych osób z otoczenia Halbana. Zapiski te są o tyle cenne, że poza odniesieniami do osoby profesora, jego pracy zawodowej, naukowej, życia rodzinnego oraz poza przytaczanymi wypowiedziami samego profesora ich autorzy kreślą szerokie tło epoki. Dzięki tym wspomnieniom czytelnik poznaje atmosferę przedwojennego Lwowa, wydarzenia związane z reaktywacją KUL i organizacją UMCS.

Analiza wszystkich zebranych materiałów pozwoliła na jednoznaczne stwierdzenie, że wkład prof. Leona Halbana w rozwój życia naukowego w Lublinie i regionie w okresie powojennym był znaczący. Przede wszystkim – osiadłszy po wojnie w Lublinie – czynnie i z zaangażowaniem włączył się w proces wznowienia pracy na dwóch wydziałach prawniczych: na Wydziale Prawa Kanonicznego KUL i na Wydziale Prawa i Nauk Społeczno-Ekonomicznych UMCS. Po powstaniu zaś UMCS organizował i przez wiele lat współtworzył tamtejszy Wydział Prawa.

⁷⁸ AKUL, nr 20 n, Prof. Dr Leon Halban /akta personalne/ 1944–1949, list z dnia 28 lutego 1952 r. [b.p.].

⁷⁹ Tekst był opracowywany, kiedy na Ukrainie wybuchła wojna. W związku z tym należy przypuszczać, że dostęp do archiwów kryjących cenne dla historyków prawa materiały będzie aktualnie jeszcze bardziej utrudniony lub całkowicie niemożliwy.

Mając udział w organizacji struktur wydziałowych kolejno dwóch uczelni, profesor był jednocześnie wykładowcą. Pozwala to na podkreślenie jego wkładu w nauczanie przedmiotów kanonicznych oraz historycznoprawnych. Prowadził nie tylko wykłady, ale także ćwiczenia i seminaria naukowe z obszarów przywołanych wyżej dyscyplin. O ile na KUL kontynuował zapoczątkowany przez swoich poprzedników w 1918 r. proces dydaktyczny, o tyle na Wydziale Prawa UMCS był główną postacią, która zainicjowała nauczanie dyscyplin historycznoprawnych. Otworzył tym samym zupełnie nowy rozdział dla organizacji, a następnie kontynuacji badań w zakresie tych nauk. Pracując w KUL, jak też w UMCS, potrafił zorganizować wokół siebie grupę osób, która w kolejnych latach podtrzymywała i uzupełniała badania podejmowane przez niego. Warto zwrócić uwagę, iż mimo trwających od lat dyskusji akademickich na temat miejsca dyscyplin historycznoprawnych w programach studiów prawniczych i wyraźnego ich marginalizowania zarówno na KUL, jak i na UMCS są one nieprzerwanie i z powodzeniem realizowane.

Trzeba również podkreślić aktywność organizatorską Halbana. Z racji pracy w strukturach uczelnianych pełnił ważne funkcje administracyjne. Przede wszystkim, będąc profesorem w KUL, a następnie na UMCS, zasiadał w Senatach Akademickich obu uczelni. W latach akademickich 1948/1949 i 1949/1950 był dziekanem Wydziału Prawa i Nauk Społeczno-Ekonomicznych KUL. W strukturach obu uniwersytetów pełnił funkcje kierownicze. Na KUL kierował Katedrą Historii Źródeł Prawa Kanonicznego, Katedrą Historii Ustroju Polski i Prawa Polskiego oraz Katedrą Historii Prawa na Zachodzie Europy, zaś na UMCS Katedrą Powszechnej Historii Państwa i Prawa. Mając powyższe na uwadze, zasadne wydaje się twierdzenie, że w okresie powojennym był jedną z kluczowych postaci reaktywowanego w przypadku KUL, zaś w odniesieniu do UMCS – tworzącego się środowiska akademickiego.

Do wspomnianych aktywności profesora trzeba dodać też te, które wykraczają poza działania *stricto* uniwersyteckie. Przede wszystkim działalność mającą na celu popularyzowanie szeroko pojętej nauki poprzez czynny udział w różnego rodzaju gremiach naukowych, a także organizację opieki zdrowotnej dla studentów Lublina. Ta ostatnia forma działalności prof. Halbana miała charakter pionierski i do dziś w środowisku akademickim Lublina podkreśla się jej znaczenie dla rozwoju życia studenckiego. Przywołana tu aktywność, przejawiająca się w różnych aspektach działalności uniwersyteckiej i pozauczelnianej, nie wynikała jedynie z obowiązków zawodowych. Analiza materiałów archiwalnych pozwala na jednoznaczne stwierdzenie, że u podstaw tego, że – jak twierdził prof. Jan Dobrzański – Halban „chciał patronować wszystkiemu”, leżał etos pracy naukowej. Na wykształcenie takiej postawy wpływ niewątpliwie miała rodzina, której poszczególni członkowie od pokoleń zajmowali się działalnością badawczą w różnych dziedzinach nauki. Ogromne znaczenie miał też okres

studiów na UJK we Lwowie, gdzie powszechną metodą było – poza zajęciami na własnym wydziale – uczestnictwo w wykładach profesorów spoza wydziału oraz zagraniczne stypendia dla doskonalenia warsztatu badawczego. Wielką wartość dla Halbana miała praca na lwowskiej uczelni pod kierunkiem luminarzy nauk kanonistycznych i historycznoprawnych, profesorów: Władysława Abrahama i Oswalda Balzera. Obaj w swoich działaniach wyróżniali się tym, że kładli nacisk na wykształcenie w uczniach poczucia szczególnej wartości pracy naukowej.

Mając to wszystko na uwadze, trzeba stwierdzić, że Halban stale był gotowy do podejmowania nowych inicjatyw naukowych, nawet kosztem własnego zdrowia, nie bacząc na zmieniające się warunki otoczenia. Juliusz Willaume, historyk związany z Lublinem, kreśląc pośmiertny szkic poświęcony Halbanowi, przywołał słowa francuskiego filozofa Jeana Marie Guyau: „Jestem pewny, że to co mam najlepszego w sobie, mnie przeżyje” i odniósł je do zmarłego profesora. Prof. Leon Halban włączył się w organizację szeroko pojętego lubelskiego życia naukowego, zaś z efektów tej pracy korzysta kolejne pokolenie środowiska akademickiego.

Bibliografia

- Biblioteka Uniwersytecka Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego (nieopubl.). Dział Rękopisów, sygn. 3206, Spuścizna Leona Halbana, k. 5.
- Dekret Prezydenta RP z dnia 27 kwietnia 1950 r. (nieopubl.). Archiwum Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie K 2351, k. 24.
- Halban Leon (nieopubl.). Archiwum Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, K 2351, k. 16.
- Halban Leon, W. Szwarc, R. Tokarczyk, Leon Halban – uczony i działacz społeczny (w 80 rocznicę urodzin) [mps. b.p.] (nieopubl.). Archiwum Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, K 2351, k. 21.
- Halban Leon, zatwierdzenie umowy o pracę przez Ministerstwo Oświaty (18 listopada 1949 r.) (nieopubl.). Archiwum Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie K 2351, k. 21.
- Leon Halban. Życiorys, (nieopubl.). Biblioteka Uniwersytecka Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Dział Rękopisów, sygn. 3206, Spuścizna Leona Halbana, k. 1, 4, 5, k. 42, k. 47, k. 48.
- Pismo Prezydenta Rzeczypospolitej do Leona Halbana z dnia 15 grudnia 1936 r. (nieopubl.). Państwowe Archiwum Obwodu Lwowskiego, f. 26, op. 5 [b.p.].
- Pismo Rektora KUL do L. Halbana z dnia 15 marca 1945 r. (nieopubl.). Archiwum Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II, nr 20 n [b.p.].
- Pismo z dnia 23 lipca 1952 r. (nieopubl.). Archiwum Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, K 2351, k. 61.
- Prof. Dr Leon Halban (akta personalne) 1944–1949 r., list z dnia 28 lutego 1952 r. (nieopubl.). Archiwum Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II, nr 20 n [b.p.].
- Prof. Dr Leon Halban (akta personalne) 1944–1949, Curriculum vitae. (nieopubl.). Archiwum Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II, nr 20 n [b.p.].
- Prof. Dr Leon Halban (akta personalne) 1944–1949, Informacja rektora KUL do Kwestury z 18 lutego 1949 r. (nieopubl.). Archiwum Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II, nr 20 n [b.p.].

- Prof. Dr Leon Halban (akta personalne) 1944–1949, Kwestionariusz (nieopubl.). Archiwum Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II, nr 20 n [b.p.].
- Prof. Dr Leon Halban (akta personalne) 1944–1949, Pismo Ministra Oświaty do Rektora KUL z 6 kwietnia 1946 r. (nieopubl.). Archiwum Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II, nr 20 n [b.p.].
- Prof. Dr Leon Halban (akta personalne) 1944–1949, Protokół posiedzenia Komisji z dnia 19 października 1945 r. (nieopubl.). Archiwum Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II, nr 20 n [b.p.].
- Prof. Dr Leon Halban (akta personalne) 1944–1949, Wyciąg z Protokołu posiedzenia Senatu Akademickiego z dnia 29 sierpnia 1949 r. (nieopubl.). Archiwum Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II, nr 20 n [b.p.].
- Prof. Dr Leon Halban (akta personalne) 1944–1949, Wykład w Tow. Nauk [b.p.] (nieopubl.). Archiwum Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II.
- Prof. Dr Leon Halban (akta personalne) 1944–1949. (nieopubl.). Archiwum Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II, nr 20 n [b.p.].
- Referat w sprawie mianowania profesora dra Leona Halbana profesorem zwyczajnym prawa kościelnego na Wydziale Prawa Kanonicznego Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego (nieopubl.). Archiwum Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II, nr 20 n [b.p.].
- Teczka osobowa Leona Halbana (nieopubl.). Państwowe Archiwum Obwodu Lwowskiego, f. 26, op. 5 [b.p.].
- Teczka osobowa Leona Halbana, Pismo Ministra WRiOP do Leona Halbana z dnia 21 czerwca 1932 r. (nieopubl.). Państwowe Archiwum Obwodu Lwowskiego, f. 26, op. 5 [b.p.].
- Wspomnienia osób (Prof. J. Dobrzański) (nieopubl.). Biblioteka Uniwersytecka Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II, Dział Rękopisów, sygn. 3206, Spuścizna Leona Halbana, k. 36, 37.
- Wspomnienia osób (Prof. Leszek Winowski), Biblioteka Uniwersytecka Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II (nieopubl.). Dział Rękopisów, sygn. 3206, Spuścizna Leona Halbana, k. 45, 52, 54.
- Bereza A., Leon Halban (1893–1960) [w:] *Profesorowie Wydziału Prawa i Administracji UMCS 1949–2009. Księga jubileuszowa z okazji sześćdziesięciolecia Wydziału Prawa i Administracji UMCS w Lublinie*, red. A. Przyborowska-Klimczak, Lublin 2009.
- Brzostowska Z., *Rodzinnie uniwersyteckiej – z tamtych lat* [w:] *Z dyplomem KUL w Polskę. Wspomnienia i relacje*, red. Z. Jasińska, M. Staniszevska, Lublin 1994.
- Ćwikła L., *Leon Halban (1893–1960)* [w:] *Dziekani Wydziału Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II*, red. A. Dębiński, W. Staszewski, M. Wójcik, Lublin 2008.
- Dobrzański J., Mencil T., *Towarzystwa Naukowe w Lublinie (1944–1959)*, „Rocznik Lubelski” 1959, nr 2.
- Eckmann A., Wójcik K., Żuk A., *Towarzystwo Naukowe KUL* [w:] *Encyklopedia 100-lecia KUL*, t. II, red. E. Gigilewicz, Lublin 2018.
- Gałaszewska-Chilczuk D., *Wrocie uniwersytety. Polityka państwa komunistycznego wobec Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego i Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej (1944–1969)*, Warszawa 2013.
- Halban L., *Charakterystyka ideału społecznego Dekretu Gracjana*, Lublin 1948.
- Halban L., *Oswald Balzer. Człowiek i dzieło*, „Roczniki Humanistyczne KUL” 1960, nr 9(4).
- https://in-memoriarn.uj.edu.pl/pl_PL/lista-pamieci?p_p_id=56_INSTANCE_q9Wikq7zXoNB&p_p_lifecycle=0&p_p_state=normal&p_p_mode=view&p_p_col_id=column-3&p_p_col_count=3&osoba=140291693 (13.05.2022).

- https://www.kul.pl/files/214/gfx/4_Decyzja_o_likwidacji_WPiNSE_23_06_1949_r_na_strone.JPG (20.05.2022).
- <https://www.umcs.pl/pl/historia-umcs,3057.htm> (1.05.2022).
- <http://www.polskipetersburg.pl/hasla/spasowicz-wlodzimierz> (3.05.2022).
- Jasińska-Wojtkowska M., *Cale życie na KUL-u* [w:] *Z dyplomem KUL w Polskę. Wspomnienia i relacje*, red. Z. Jasińska, M. Staniszevska, Lublin 1994.
- Katolicki Uniwersytet Lubelski 1918–2018*, t. I: 1918–1944, red. G. Bujak G., Lublin–Warszawa 2019.
- Kozak J., *Akademicka Służba Zdrowia w Lublinie (1918–1983)*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska” 1985, Sectio F, Historia nr 40.
- Kronika Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie za rok szkolny 1929/30. Sprawozdanie rektora i dziekanów, Lwów 1931.
- Kronika. Towarzystwo Prawnicze we Lwowie*, „Gazeta Lwowska” 1909, nr 35.
- Mazurkiewicz J., *Prof. dr. Leon Halban 1893–1960*, „Rocznik Lubelski” 1960, nr 3.
- Nowakowska-Zamachowska M., *Kazimierz Orzechowski (1878–1942)* [w:] *Portrety uczonych. Profesorowie Uniwersytetu Warszawskiego 1915–1945*, t. II, P. Salwa, A.K. Wróblewski, Warszawa 2016.
- Polak R., *Kościół katolicki i neopogaństwo niemieckie w myśli Leona Halbana*, „Studia nad Autorytaryzmem i Totalitaryzmem” 2019, nr 41(3).
- Silnicki T., *Władysław Abraham (1860–1941)* [w:] W. Abraham, *Organizacja Kościoła w Polsce do połowy wieku XII*, Poznań 1962.
- Silnicki T., *Wspomnienia o seminariach profesorów Oswalda Balzera i Władysława Abrahama* [w:] *Z zagadnień dydaktycznych szkolnictwa wyższego*, red. J. Rutkowski, Poznań 1947.
- Skład Osobowy, Spis Wykładów i Instytucji Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego w Roku Akad. 1946/1947 oraz Sprawozdanie za Lata Poprzednie*, Lublin 1947.
- Strzeszewski C., *Na przełomie czasów. Moje wspomnienia*, Lublin 1995.
- Szwarc W., *Twórcy lubelskiego ośrodka historycznoprawnego – ich droga życiowa i wkład do nauki* (część poświęconą Leonowi Halbanowi oprac. W. Szwarc), „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska” 1988, Sectio G. Ius, nr 35.
- Willaume J., *Działalność naukowa Leona Halbana*, „Biuletyn Lubelskiego Towarzystwa Naukowego” 1961, nr 1.
- Wojtczak K., *O stopniach naukowych i veniam legendi w II Rzeczypospolitej (część I)*, „Studia Prawa Publicznego” 2014, nr 3(7).
- Wojtczak K., *O stopniach naukowych i veniam legendi w II Rzeczypospolitej (część II)*, „Studia Prawa Publicznego” 2014, nr 4(8).
- Wojtczak K., *O stopniach naukowych w Polsce Ludowej. Część 1. Niższe stopnie naukowe*, „Studia Prawa Publicznego” 2016, nr 1(13).
- Wojtczak K., *O stopniach naukowych w Polsce Ludowej. Część 2. Warunki organizacji aspirantury naukowej i studiów doktoranckich*, „Studia Prawa Publicznego” 2016, nr 2(14).
- Wordliczek J., (2014). *Leon Blumenstock (Blumenstok)-Halban (1838–1897)* [w:] *Uczni żydowskiego pochodzenia we współczesnych dziejach Uniwersytetu Jagiellońskiego* red. K. Kozub-Ciembroniewicz, Kraków 2014.

Streszczenie

Artykuł ma na celu przywołanie sylwetki prof. Halbana oraz ukazanie wkładu, jaki miał ten uczony w rozwój szeroko pojętego życia naukowego w środowisku akademickim Lublina i regionu. Należał on do uczonych, którzy swoją karierę akademicką zaczęli w rzeczywistości Polski

międzywojennej, na Wydziale Prawa Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie. Po II wojnie światowej swoje losy związał z Lublinem. Na reaktywowanym Wydziale Prawa i Nauk Społeczno-Ekonomicznych oraz na Wydziale Prawa Kanonicznego KUL czynnie włączył się w proces dydaktyczny oraz sprawował funkcje administracyjne. Po zakończeniu działań wojennych był pierwszym profesorem wykładającym przedmioty historycznoprawne i kanonistyczne. Podobna sytuacja zaistniała, kiedy opuścił KUL i podjął pracę na nowo utworzonym Wydziale Prawa na UMCS. Był prekursorem, jeśli chodzi o tworzenie środowiska historycznoprawnego na tej uczelni. Wkład prof. Halbana w rozwój lubelskiego życia naukowego wyrażał się także w jego czynnym zaangażowaniu w działalność lubelskich towarzystw naukowych i stowarzyszeń o charakterze popularyzującym naukę. Szczególnym rodzajem jego zaangażowania w organizację życia akademickiego była natomiast inicjatywa zorganizowania opieki medycznej dla lubelskich studentów. Z całą pewnością można stwierdzić, że o takim stylu działania i zaangażowania decydował etos pracy naukowca, którego źródeł należy szukać w studiach i pracy w UJK we Lwowie.

Słowa kluczowe: historia nauki i nauczania, KUL, organizacja UMCS, okres po II wojnie światowej

“HE WANTED TO PATRONIZE EVERYTHING”. ABOUT LEON HALBAN’S CONTRIBUTION TO THE DEVELOPMENT OF LUBLIN’S SCIENTIFIC LIFE

Summary

The aim of the article is to indicate the contribution of prof. Leon Halban and the importance of his involvement in the functioning of this scientific community. The research problem is contained in the question of what determined the professor to courageously enter and actively participate in various aspects of scientific life in the post-war years. The text has been divided into three parts. The first concerns the scholar’s pedigree along with the period of university work in Lviv. The second part presents the professor’s contribution to the activities of three Lublin juridical departments and related teaching and the performance of administrative functions at KUL and UMCS. The third part relates to other forms of scientific activity and popularizing science. The reasoning was carried out on the basis of the historical and legal method and the analysis of archival materials. Obtaining materials from the archives of the Catholic University of Lublin, UMCS, DALO in Lviv and the Manuscript Department of the University of Lublin, their analysis and recalling the relevant literature on the subject allowed us to draw the following conclusions: prof. Leon Halban belongs to the group of people who helped to resume research and teaching activities at the Catholic University of Lublin after the Second World War. He applied to the juridical departments of this university on the basis of working methods learned from the Jagiellonian University in Lviv. He was a pioneer when it comes to teaching historical and legal disciplines at UMCS. His interests also exceeded the strict limits of science. It can certainly be said that such a style of action and commitment was determined by the work ethic of a scientist, the sources of which should be sought in the studies and work at the Jagiellonian University in Lviv.

Keywords: history of science and teaching, KUL, organization of UMCS, period after World War II